

Synne Marie Tvenge

NATOs aksjon i Kosovo våren 1999

En moralsk forpliktelse eller en vestlig
maktstrategi?

Bacheloroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Kristian Bernhof Ellinggard
Mai 2020

Synne Marie Tvenge

NATOs aksjon i Kosovo våren 1999

En moralsk forpliktelse eller en vestlig maktstrategi?

Bacheloroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Kristian Bernhof Ellinggard
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

1.0. Introduksjon	s. 2
1.1. Disposisjon av oppgaven	s. 4
2.0. Teori	s. 5
2.1. Avklaringer og definisjoner av sentrale begreper	s. 5
2.2. Liberal internasjonalisme om internasjonal lov og orden	s. 8
2.3. Moralsk kosmopolitisme om et moralsk verdenssamfunn	s. 10
2.4. Realpolitikk om statenes interesser	s. 10
3.0. Empiri	s. 11
3.1. Kosovo-provinsen	s. 11
3.2. FN i Kosovo	s. 12
3.3. NATO i Kosovo	s. 14
4.0. Metode	s. 16
5.0. Analyse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen 1999	s. 18
5.1. En liberal internasjonalistisk forståelse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen	s. 18
5.2. En moralsk kosmopolitisk forståelse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen	s. 19
5.3. En realpolitisk forståelse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen	s. 20
6.0. Konklusjon	s. 22
7.0. Litteraturliste	s. 24

1.0. Introduksjon

"Most importantly, whenever or wherever NATO acts, it will do so in accordance with international law and in the spirit of the UN Charter. All NATO Allies are members of the United Nations. We all share a vital interest in upholding an international system of norms and rules. At the same time Kosovo clearly revealed a dilemma: the urgent need to avert a humanitarian disaster and to halt the violence had to be judged against the international norm of state sovereignty and non-interference".

- *NATOs Generalsekretær Javier Solana, A Strategy for the 21st Century 1. februar 1999*

Den 24.mars 1999 innledet NATO sine luftangrep mot Jugoslavia, som en reaksjon på de jugoslaviske overgrep mot sivilbefolkningen i Kosovoprovinsen (Helgesen, 1999, s. 6). Det internasjonale samfunn hadde i forkant av denne aksjonen stått ovenfor et vanskelig dilemma, der folkerettens ikke-intervensjonsprinsipp kolliderte med et stadig sterkere behov for intervensjon på humanitært grunnlag (Fermann & Hermansson, 2014, s. 342). Det bemerkelsesverdige med denne humanitære intervensjonen, var at den NATO-ledete aksjonen i utgangspunktet manglet en forankring av et klart FN-mandat til å operere med militær tvangsmakt i en annen stats indre anliggender etter FN-paktens kapittel VII. I fravær av et slikt mandat understreket imidlertid NATO at militæraksjonen skjedde i tråd med de krav det internasjonale samfunn hadde stilt overfor aktørene i Kosovoprovinsen, og især siktet man her til Sikkerhetsrådets tilnærminger (Simma, 1999 s.22). Helgesen (1999, s. 9) argumenterer for at NATO forsøkte å opptre på vegne av Sikkerhetsrådet, men at de likevel fortsatte der Sikkerhetsrådet stoppet, nemlig ved å bruke militærmakt. Ifølge O`Connell (2000, s. 57) la Kosovo-aksjonen an til føringer for en ny utvikling av internasjonale kjøreregler for humanitære intervensjoner, da blant annet Clinton-administrasjonen uttrykkelig understreket at de ikke anerkjente noen nødvendighet av Sikkerhetsrådets godkjenning når NATO tyr til militære tvangstiltak etter FN-paktens kapittel VII.

Kjernen av problemet i Kosovo-aksjonen omhandler derfor forholdet mellom statssuverenitet som det grunnleggende prinsipp for rettsforholdet mellom stater, og respekten for menneskerettigheter som er en nyere og universell forpliktelse i det internasjonale samkvemmet (Helgesen, 1999, s. 6). Det foreligger med andre ord et paradoks mellom disse

to folkerettslige grunnpremissene i reguleringen av de internasjonale spillereglene, og dette ble satt på spissen under den humanitære katastrofen i Kosovo. Aksjonen har derfor i ettertid reist primært følgende spørsmål: Hvorfor anså NATO seg berettigede til å gjennomføre en humanitær intervensjon uten et klart FN-mandat?

Det ble imidlertid klart at det eksisterer et stort og mangfoldig utvalg av teoretiske tilnærminger med årene som har forsøkt å forklare hvorfor FN og NATO avvek i vurderingene av behovet for en humanitær intervensjon i Kosovo på slutten av 1990-tallet. Likevel er det påtagelig at ingen teoretisk tilnærming fullt ut kan fange opp all kompleksitet som preger en slik internasjonal politisk hendelse. Walt (1998, s. 30) poengterer derfor at vi i forståelsen av internasjonal politikk, derfor har det bedre med et mangfold av konkurrerende ideer, snarere enn én enkel teoretisk ortodoksi til å forklare slike politiske hendelser. Av denne grunn vil jeg derfor med utgangspunkt i denne avhandlingen, benytte meg av tre mulige teoretiske perspektivers forklaringer på hvordan NATO anså seg juridisk legitimert til å handle utenfor sin jurisdiksjon under Kosovo-aksjonen. Disse tilnærmingene vil henholdsvis være en liberal internasjonalistisk tilnærming til internasjonal lov og orden; en moralsk kosmopolitisk tilnærming til et moralsk verdenssamfunn; og en realpolitisk tilnærming til statenes interesser. Gjennom disse tre perspektivene, er formålet med denne avhandlingen å forsøke å identifisere hvilken av de følgende teoriene som på en mest pålitelig måte klarer å fange opp og forklare kompleksiteten i denne unike politiske hendelsen.

Problemstillingen for den videre avhandlingen vil derfor angå følgende spørsmål:

Hva kan forklare årsakene til at NATO anså det som berettiget å handle i form av en humanitær intervensjon i Kosovo, når det ikke forelå noe klart FN-mandat som tillot dette? Var det med grunnlag i liberal internasjonal lov, en moralsk kosmopolitisk forpliktelse eller var det de statlige interesser som ga organisasjonen legitimitet til å handle utenfor sin jurisdiksjon?

De forente nasjoner (FN) er en internasjonal organisasjon som ble etablert etter ruinene av andre verdenskrig og hviler sitt overordnede legitime grunnlag gjennom FN-pakten (FN, u.å.). Organisasjonen består av tilnærmet alle verdens stater og har det overordnede ansvar for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet (FN, u.å.). Med utgangspunkt i makten som er legitimert i FN-pakten, er FN som organisasjon unik i internasjonal sammenheng for å rettmessig kunne iverksette tiltak for menneskeheten når det gjelder internasjonal fred og

sikkerhet, og humanitær hjelp (Pollard, 1993, s. 12). Det er imidlertid kun Sikkerhetsrådet som har det utøvende mandat til å kunne operere med fredstropper og militære intervensjoner etter internasjonal folkerett (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 213).

Sikkerhetsrådet består av fem permanente medlemmer (USA, Kina, Storbritannia, Frankrike og Russland), i tillegg til ti medlemmer som velges for to år av gangen basert på en regional fordeling (FN, u.å.). Vedtak av tiltak for opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet treffes ved 9 av de 15 stemmene, men kan imidlertid uavhengig av tilstrekkelig flertall, stanses gjennom at én eller flere av de fem faste medlemmene legger ned veto (FN, u.å.). I Kosovo-aksjonen var det tidlig klart at både Russland og Kina ville legge ned veto mot en autorisasjon for bruk av militærmakt (Henkin, 1999, s. 825). Tvangstiltak etter FN-paktens kapittel VII kunne derfor ikke la seg gjennomføre, og FN-paktens forbud mot bruk av makt og intervensjon etter FN-paktens artikler 2 (4) og 2 (7), måtte derfor respekteres.

Det er imidlertid klart at de tre resterende vetomaktene i Sikkerhetsrådet, også er medlemmer av NATO (NATO, u.å.). Organisasjonen er først og fremst en vestlig forsvarsallianse, som må forstås på bakgrunn av den kalde krigen, og retten til kollektivt selvforsvar etter Atlanterhavspakten artikkel 5 (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 227). NATO karakteriseres som en svært enkel konstruert organisasjon, der vedtak blir besluttet gjennom konsensus, som et uttrykk for den kollektive viljen blant medlemsstatene (NATO, u.å.). Sett fra et realpolitisk perspektiv har derfor NATO betydelig makt gjennom at det integrerte forsvarssamarbeidet består av et felles kommandoapparat som representerer alle medlemsstatene (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 228).

Det skal imidlertid innvendes at NATO er en mellomstatlig organisasjon som hviler sin legitimitet på grunnlag av retten til selvforsvar etter FN-paktens artikkel 51, og *ikke* retten til å iverksette tvangstiltak etter FN-paktens kapittel VII (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 227). Hvordan kunne dermed NATO legitimere en humanitær intervensjon i Kosovo?

1.1 Disposisjon av oppgaven

I det videre forskningsarbeidet vil jeg derfor for det første begynne med å avklare sentrale begreper som danner grunnlaget for forståelsen av dilemmaet oppgaven har til formål å analysere. Jeg vil så redegjøre for hvordan de tre teoretiske perspektivene liberal internasjonalisme, moralsk kosmopolitisme og realpolitikk vurderer de bakenforliggende

årsakene til de internasjonale aktørers legitimering av humanitær intervensjon. Deretter går jeg så over til del tre av denne avhandlingen, som vil konsentrere seg omkring de empiriske faktaene i Kosovo-aksjonen. Denne delen vil for det første starte med å redegjøre for årsakene til at den humanitære krisen i Kosovoprovinsen oppstod, før en nærmere kartlegging av FN og NATOs tilstedeværelse i konflikten ledet opp til NATOs luftangrep den 24. mars 1999. Etterfulgt av empirien, kommer jeg således til en nærmere gjennomgang for mitt valg av metode, som skal danne grunnlaget for forståelsen av de empiriske fakta og derfra lede an til analysedelen. Analyseringen av forskningsarbeidet vil som nevnt tredeles med henholdsvis en liberalistisk, moralsk kosmopolitisk og realpolitisk forståelse av NATOs aksjon i Kosovo.

Jeg vil konkludere med at NATOs humanitære intervensjon i Kosovo best kan forklares gjennom et realpolitisk perspektiv, som følge av at den strukturelle maktbalansen i det internasjonale systemet legitimerte aksjonen. De to andre teoretiske perspektivene klarer ikke på en like tilstrekkelig måte å forklare kompleksiteten av det politiske hendelsesforløpet som kjennetegner aksjonen.

2.0. Teori

Jeg vil nå presentere de teoretiske betraktningene som danner grunnlaget for forståelsen av dilemmaet denne oppgaven har til formål å analysere. Disse vil omhandle begrepene anarki, folkerett, suverene stater, menneskerettigheter, humanitære intervensjoner og legitimitet. Deretter vil jeg presentere de tre teoretiske perspektivene som skal være mine analyseverktøy for å tolke mysteriet problemstillingen reiser.

2.1. Avklaringer og definisjoner av sentrale begreper

Anarki

Begrepet «anarki» har vært et sentralt konsept i internasjonal politikk og internasjonale relasjoner (Milner, 1991, s. 68). Robert Gilpin (1981, s. 7) definerer den fundamentale naturen for internasjonal politikk å være en konstant kamp om makt og velstand blant uavhengige stater som befinner seg i et internasjonalt anarkisk system. Videre påpeker Kenneth Waltz (1979, s. 88) at anarki er det primære strukturelementet på den internasjonale arenaen. Også studier av internasjonalt samarbeid har startet fra antagelsen om at det internasjonale systemet er anarkisk (Keohane, 1984, s. 122-123). I denne forbindelse hevder Milner (1991, s. 68-69) at begrepet anarki i internasjonal politikk indikerer minst to

betydninger. For det første innebærer det mangelen på en internasjonal orden, og for det andre innebærer det en mangel på en overnasjonal myndighet eller suveren.

Den første betydningen av anarki indikerer kaos og er ofte knyttet til den hobbesianske analogien omkring en evigvarende krigstilstand uten restriksjoner for akseptabel statlig atferd. Det har imidlertid med tiden vokst frem en virkelighetsanskuelse om at det likevel eksisterer visse normer og regler, som har resultert i at det eksisterer visse strukturer for orden i det internasjonale systemet (Waltz, 1979, s. 102). Dette er blant annet synlig når man betegner anarki som mangelen på en overnasjonal myndighet, fordi dette impliserer at man mangler den hierarkiske oppbyggingen av maktapparatet som gjenkjennes innenfor nasjonalstatene (Milner, 1991, s. 69). Man taler derfor i denne sammenheng om at den internasjonale ordenen preges av å være et horisontalt rettssystem som mangler en sentralisert lovgivnings- og tvangsmyndighet, og derfor må belage seg på konsensus og gjensidighet dersom det skal oppnås felles internasjonale spilleregler for interaksjon på den internasjonale arenaen (Malanczuk, 1997, s.3). Eksempel på en slik konsensus-ankjent regel har først og fremst vært prinsippet om suverene stater (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 194).

Folkerett

Torkel Opsahl (1995, s. 385) definerer folkeretten for å være «*de rettsregler som er bindende for statene i deres innbyrdes forhold, og bindende for FN og andre internasjonale rettssubjekter*». Folkeretten kan også beskrives som de rettsregler som regulerer samkvemmet på det mellomfolkelige plan (Wallace, 1997, s. 1), eller som en beskrivelse av et sett med regler som har internasjonal gyldighet og gjelder utover de nasjonale rettssystemer (Fleischer, 2005, s. 20). Videre er det klart at folkeretten i hovedsak er et mellomstatlig rettssystem, og ikke overstatlig (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 21). Dette medfører at folkeretten er å anse som et svakt utbygget rettssystem, da især suverenitetsprinsippet vil sette begrensninger for muligheten til å tvinge gjennom løsninger av tvister med makt, slik som er det normale i nasjonale rettssystemer.

Suverene Stater – Det westfalske statssystem

Opprinnelsen til det moderne statssystemet er ofte knyttet opp mot Freden i Westfalen i 1648 og etableringen av Det westfalske statssystem (Hague et al., 2016, s. 23). Dette systemet bekrefter at det er «statene» til forskjell fra et imperium, dynasti eller en religiøs bekjennelse, som utgjør de fundamentale byggesteiner for internasjonal orden (Kissinger, 2015, s. 26). Gjennom fredsoppgjøret i Westfalen i 1648 anerkjente også de internasjonale aktører konseptet

omkring «suverene stater», noe som innebar at hver part i fredsavtalen gikk med på å respektere de territoriale statsgrensene, og avstå fra innblanding i en annen stats indre anliggender (Kissinger, 2015, s. 27). Det westfalske statssystem har siden vært det fundamentale spillebrettet som har regulert de mellomstatlige relasjoner og regler (Weiss, 2007, s. 12). Blant annet kan dette bemerkes gjennom hvordan FN-systemet bygger på tilnærmelsen omkring medlemsstatenes suverenitet, og hvordan organisasjonen proklamerer for respekt for statssuverenitet som det elementære momentet for opprettholdelse av internasjonal fred og orden (Krieg, 2013, s.10), jfr. FN-pakten.

Det nåværende globale westfalske statssystem har forsøkt å begrense den anarkiske strukturen som kjennetegner den internasjonale arenaen ved å opprette et omfattende nettverk av internasjonale juridiske og organisatoriske strukturer, gjennom å etablere aksepterte prinsipper som skal løse internasjonale konflikter (Kissinger, 2015, s. 7). De mellomstatlige institusjoner har i denne forbindelse hvilt sin legitimitet på å være en nøytral arena for interaksjon mellom et stort mangfold av uavhengige stater.

Menneskerettigheter

Menneskerettigheter omhandler rettigheter man simpelt hen har gjennom å være et menneske, og kan ikke bli fratatt av noen aktører innenfor et rettssystem (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 229). Menneskerettighetene angår derfor individenes grunnleggende krav overfor myndighetene. Man betegner menneskerettighetene som *universelle* med bakgrunn i at de tilhører alle mennesker uavhengig av landegrenser, rase, etnisitet, religion, kjønn og andre forskjeller (Heywood, 2017, s. 58). Selv om disse fundamentale rettighetene er nedtegnet i FN-pakten og gjennom Verdenserklæringen av 1948, er det imidlertid på det rene at overholdelsen av dem tilhører de interne statlige maktapparater. Likevel har realitetene i skyggen av den kalde krigen bevist at et langt sterkere vern omkring menneskerettighetene har utviklet seg også på den internasjonale arenaen (Helgesen, 1999, s. 12). Grove og omfattende menneskerettighetsbrudd som utløser humanitære katastrofer, har i sterkere grad blitt anvendt som argument for at det internasjonale samfunn skal agere uavhengig av folkerettens suverenitetsprinsipp. Det skal imidlertid innvendes at Sikkerhetsrådets adgang til å tillate intervensjoner ikke legitimeres med bakgrunn i menneskerettighetene, men hvorvidt det er en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet, jf. FN-paktens kapittel VII. Utviklingen av praksis i Sikkerhetsrådet har med dette i flere tilfeller fastslått at desperate humanitære situasjoner, kan utgjøre en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet (Helgesen, 1999, s. 12).

Humanitær Intervensjon

Humanitære intervensjoner defineres som en form for militær intervensjon i en annen stats indre anliggender, som utføres med hensyn til humanitære i stedet for strategiske hensyn (Heywood, 2017, s. 58). Etter internasjonal folkerett er det kun FN og Sikkerhetsrådet som er berettigede til å beslutte og iverksette et slikt mandat, dersom de finner at det foreligger en trussel mot freden, jfr. FN-paktens kapittel VII og artikkel 42. Det er imidlertid på det rene at slike aksjoner er svært omstridte og hvorvidt de anses som folkerettslig berettigede, er stadig til gjenstand for debatt i det internasjonale samfunnet. Blant annet forsvares denne tvilsomheten i faren for at de intervensjoner som utføres i slike aksjoner kan ha andre edle motiver for sine inngriper (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 202). Formelt skaper også slike intervensjoner problemer i henhold til to sentrale prinsipper i FN-pakten; det folkerettslige prinsippet om forbud mot intervensjon i en annen stats indre anliggender (FN-paktens artikkel 2 (7)), og forbudet mot bruk og trussel om makt (FN-paktens artikkel 2 (4)).

2.1.6 Legitimitet

Legitimitet blir definert som en rettighet og aksept av en autoritet, vanligvis en styrende lov eller et regime (Dahl, 1971, s. 124-188). Med andre ord betyr dette at en autoritet eller myndighet som er ansett legitime, kan utøve makt på bakgrunn av at deres ledelse er ansett som rettmessig (Weber, 2000). Politisk legitimitet er ansett som en fundamental betingelse for å kunne styre. Innenfor den moralske filosofien karakteriseres begrepet legitimitet ofte som den normative positive kilden til «hvem» folket anser som rettmessig å være den legitime til å styre (Phelps, 2014, s. 824-849). Ifølge Kissinger (2015, s. 9) er balansen mellom makt og legitimitet ekstremt kompleks; jo smalere og mer sammensatt en kulturell geografisk arena det er tale om, jo bedre ligger forholdene an for å filtrere en konsensus som hva som er ansett legitimt.

2.2. Liberal internasjonalisme om internasjonal lov og orden

Det eksisterer ingen kanonisk beskrivelse av liberalismen som teoretisk tradisjon innenfor internasjonale relasjoner. Likevel er det på det rene at betegnelsen «liberal» imidlertid betegner en familiær gruppering av prinsipper og institusjoner som gjenkjennes ved visse karakteristikk – spesielt gjennom prinsippene om frie markeder, representativ demokratisk myndighetsutøvelse, individuell frihet og likhet (Doyle, 1986, s. 1152). Det er også på det rene at liberalister knyttes sammen omkring tesen om at «*promoting freedom will produce peace*» (Doyle, 1986, s. 1151). I dette ligger oppfatningen om at liberale stater som utøver sin

myndighet i respekten for individuell frihet, vil proklamere for en slags tilbakeholdenhet og fredelige intensjoner i sin utenrikspolitikk (Doyle, 1986, s. 1151). Liberalismen er en bred og mangfoldig tradisjon innenfor internasjonal politikk, og derfor avgrensers jeg den videre vektleggingen omkring liberalismen til å omhandle den internasjonale liberalismen, og hvordan denne retningen relaterer seg til formålet om en internasjonal liberalistisk orden.

Konseptet «liberal internasjonalisme» er av mange assosiert med den tidligere amerikanske presidenten Woodrow Wilson, og av denne grunn er tradisjonen også ofte i litteraturen referert til som «Wilsonianisme» (Hoffman, 1995, s. 159). Wilson argumenterte for at internasjonal fred og orden bare kunne være sikret gjennom opprettelse av internasjonale organisasjoner som regulerte det internasjonale anarkiet (Dunne, 2011, s. 105). Wilson var en talsmann for at årsakene til krig og konflikter lå i den udemokratiske naturen av internasjonal politikk, og rettet spesielt kritikk mot den utenrikspolitiske maktkamp og den blinde troen på maktbalansen som stabilisator for internasjonal fred (Kissinger, 2015, s. 256-257). Wilsonianismen brakte i denne forbindelse frem konseptet omkring «kollektiv sikkerhet» som erstatning til maktbalansen, og forflyttet fokuset til det internasjonale samfunns «*common interests*» til forskjell fra statenes egeninteresse (Knutsen, 2016, s. 256).

Grunnleggeren og grunnlaget for den liberale internasjonalismen spores imidlertid av liberalister tilbake til opplysningstiden og Immanuel Kant og hans essay «Perpetual Peace» (1795) (Doyle, 1986, s. 1151-1169). For Kant var nemlig imperativet for å nå en internasjonal fredelig orden, å gjennomgå en transformasjon der verdens stater var samlet sammen i en føderasjon styrt av en føderal fredskontrakt (Dunne, 2011, s. 104). Kant argumenterte for teorien om at når stater ble demokratiske og deres borgere fikk muligheten til å påvirke beslutninger, ble de mer fredelige og ga opphav til mindre sannsynlighet for konflikter og krigføring (Kant, 1795; Dunne, 2011, s. 104). Denne teorien har siden være til gjenstand for en analogi ut på den internasjonale arenaen, gjennom at en ekspansjon av liberale ideer og verdier også koordineres gjennom internasjonale organisasjoner og lovgivning (Dunne, 2011, s. 102). Det er med dette Kant og andre liberalister har hevdet at spredningen av liberale demokratiske verdier gjør sannsynligheten for krig mindre, ettersom liberale stater i internasjonale relasjoner vil fungere i en fredelig sameksistens med hverandre.

Ved å ha identifisert årsakene til krig og konflikter, er det derfor mulig å konstatere at formålene i den liberale internasjonalismen er å ekspandere demokratiske retningslinjer, forsvare

demokratiet fra rivaliserende regimer, i tillegg til å beskytte og promotere for menneskerettighetene (Hoffman, 1995, s. 159). Med andre ord kan man antyde at jakten på en liberal internasjonal sameksistens, er det viktigste aspektet for liberalistene i håpet om oppnåelsen av internasjonal fred og orden. Dette innebærer også elementet om at liberale stater står til ansvar for å intervensere i andre stater for å sikre og promotere liberalismens verdier og interesser, enten dette inkluderer bruk av militærmakt, humanitær hjelp eller aspekter av begge deler (Doyle, 1986, s. 1151-1169).

2.3. Moralsk kosmopolitisme om et moralsk verdenssamfunn

Kosmopolitisme betyr bokstavelig talt troen på en kosmopolis eller en «verdensstat» (Heywood, 2017, s. 191). Moralsk kosmopolitisme vil i denne sammenheng bety troen på at verden består av et enkelt moralsk samfunn, hvor alle har obligasjoner ovenfor hverandre, uavhengig av nasjonalitet, religion, etnisitet og andre forskjeller. Med andre ord vil alle former for moralsk kosmopolitisme basere seg på antagelsen om at alle mennesker er av lik moralsk verdi, som så oftest er knyttet opp mot FNs Verdenserklæring omkring menneskerettighetene av 1948. En kosmopolitisk forestilling om moral vil i denne sammenheng antyde at deklarasjonen omkring menneskerettigheter er det viktigste moralske hensyn innenfor verdenssamfunnet (Beitz, 2009, s. 1), og dette hensynet må alltid vektlegges tyngst i de politiske interessekonflikter på den internasjonale arenaen.

2.4. Realpolitikk om statenes interesser

Et realpolitisk perspektiv på internasjonal politikk kan best forklares gjennom konseptet omkring de «statlige interesser.» Den realpolitiske tradisjonen er en motvekt til moralpolitikken tro på altruistiske målsetninger, og hevder at en politisk aktør kun søker makt i håp om å sikre egne interesser (Matslary, 2001, s. 22). En realpolitisk aktør vil i denne sammenheng hevde at alle andre påståtte interesser som ikke inkluderer makt, bare vil være kamouflasje av de reelle maktmotivene. I internasjonal politikk kan derfor den statlige interesse best forklares gjennom statenes kamp om makt for overlevelse i det anarkiske systemet (Morgenthau, 1948, s.13). Morgenthau (1948) hevdet i denne sammenheng at konflikt vil være en normaltilstand for det internasjonale systemet, og orden kan bare reguleres av en form for maktbalanse til forskjell fra noen form for kosmopolitisk lovgivning.

I et realpolitisk verdenssamfunn vil derfor alle stater forsøke å influere og dominere over andre stater for bevarelsen av den statlige interesse, men det er likevel på det rene at det kun er ett fåtall av stater som er mektige nok til å inneha rollen som en hegemon (Morgenthau, 1948). De resterende statene må derfor belage seg på å inngå allianser med den hegemonen som de antar best vil ivareta den statlige interessen. Det internasjonale samkvemmet er derfor best karakterisert fra et realpolitisk perspektiv for å være en evigvarende maktkamp for statenes overlevelse (sikkerhet), og dermed en demaskering av idealistiske impulser for de utenrikspolitiske handlingsmotiver.

Etter den kalde krigen har det evige maktkampsfokuset forflyttet seg fra statlig nivå til det internasjonale systemet og dets strukturer. Talsmannen for denne forflytningen av fokus, var Kenneth N. Waltz og hans verk omkring *Theory of International Politics* fra 1979. Den essensielle for dette metodologiske grunnlaget for å forstå internasjonal politikk, var spesielt hvordan man forflyttet fokuset til den ubalanserte kapasitetsfordelingen mellom statene i det internasjonale systemet. Waltz (1979) argumenterte for at statenes variasjon i størrelse og kapasitet, skapte et makthierarki i det internasjonale anarkiske systemet. En stat med mye makt vil i denne sammenheng ha langt mindre strukturelle begrensninger til å influere og dominere den internasjonale arenaen enn en tilsvarende stat med lite makt (Waltz, 1979). De statlige interesser må derfor sees i sammenheng med den strukturelle maktbalansen på det internasjonale spillebrettet.

3.0. Empiri

3.1. Kosovo-provinsen

Kosovo har alltid vært et symbol på serbisk nasjonal og etnisk stolthet, men ble allerede i 1389 tapt til det ottomanske imperiet (Helgesen, 1999, s. 6). I 1929 ble imidlertid provinsen en del av den nye statsdannelsen Jugoslavia, og ble frem til 1960-tallet holdt et hardt grep om fra serbiske myndigheter. Fra 1960-tallet har likevel Kosovo stadig fått en friere stilling, og dette har trolig medvirket til at det siden har pågått en jevn utflytting av serbere fra provinsen (Helgesen, 1999, s. 6). På 90-tallet utgjorde kosovoalbanere hele 90 prosent av befolkningen i Kosovo, og styrte med en viss grad av indre selvstyre (Ruud & Ulfstein, 2011 s. 124). Ved oppløsningen av Jugoslavia utover 1990-tallet og Daytonavtalens inndeling etter etniske områder, var det på det rene at det forelå en stimulans for nasjonalistiske krefter på Balkan (Helgesen, 1999, s. 7). Dette var allerede synlig i Kosovo i 1992 da kosovoalbanere gikk til

valg på egen nasjonalforsamling, med formål om å løsrive Kosovo som egen stat. Serberne responderte imidlertid på dette med å treffe tiltak som krevde sterkere sentral kontroll over Kosovo (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 124). Konflikten eskalerte imidlertid kraftig ut i en storskala voldsspiral fra slutten av 1997/tidlig 1998, da kosovoalbanerne innledet geriljakrigføring, og serberne på sin side responderte med etnisk rensning (Simma, 1999, s. 6).

3.2. FN i Kosovo

Sikkerhetsrådets Resolusjon 1160 (31.mars 1998)

Den 31.mars 1998 kom FN på alvor inn på banen ovenfor situasjonen i Kosovo gjennom vedtak fra FNs Sikkerhetsråd. Sikkerhetsrådets Resolusjon 1160 (1998) fordømte i første rekke «*the use of excessive force by Serbian police forces against civilians and peaceful demonstrators in Kosovo, as well as all acts of terrorism by the Kosovo Liberation Army or any other group or individual and all external support for terrorist activity in Kosovo*» (Sikkerhetsrådet, 31.mars 1998).

Videre fremgikk det av Resolusjon 1160 (1998) at Sikkerhetsrådet oppfordret «*the authorities in Belgrade and the leadership of the Kosovar Albanian community to enter without preconditions into a meaningful dialogue on political status issues*», men understreket at «*the principles for a solution of the Kosovo problem should be based on the territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia*».

Til tross for dette, var det likevel på det rene at FN oppfordret det internasjonale samfunn å respondere ovenfor konflikten i Kosovo, gjennom at det ble innført en våpenembargo over Jugoslavia (Sikkerhetsrådets Resolusjon 1160 (1998)). Sikkerhetsrådet understreket også at «*a failure to make constructive progress towards the peaceful resolution of the situation in Kosovo will lead to consideration of additional measures*».

Situasjonen i de påfølgende måneder ble imidlertid kraftig forverret og stadig mer voldelig. Selv med innføringen av våpenembargo, var likevel realitetene at stadig ble tatt i bruk tyngre våpen og at antall sivile drepte økte på begge sider (Helgesen, 1999, s. 7). Det var også en realitet allerede på dette tidspunkt at russerne ville legge ned veto omkring tiltak i Sikkerhetsrådet som ga tilgang til bruk av militærmakt for en løsning av konflikten (Simma, 1999, s. 6).

Sikkerhetsrådets Resolusjon 1199 (23. september 1998)

Den 23. september 1998 vedtok Sikkerhetsrådet et nytt vedtak rettet mot situasjonen i Kosovo. I Resolusjon 1199 (1998) uttalte nå Sikkerhetsrådet at situasjonen i Kosovo utgjorde «*a threat to peace and security in the region.*» Rådet krevde videre en umiddelbar opphøring av alle former for «*hostilities*» og en øyeblikkelig «*ceasefire in Kosovo*». Det var også på det rene at Sikkerhetsrådet nå eksplisitt uttrykte bekymringer overfor omfattende brudd på menneskerettighetene, og krevde at partene tok «*immediate steps to improve the humanitarian situation and to avert the impending humanitarian catastrophe*» (Sikkerhetsrådet, 23. september 1998).

Imidlertid stilte fortsatt Sikkerhetsrådet seg fornektende til å utøve noe mandat for bruk av militær maktbruk, men truet med «*further action and additional measures to maintain or restore peace and stability in the region*» dersom ikke partene gikk til umiddelbare forhandlinger.

Disse truslene ble imidlertid mottatt som relativt vage i henhold til at det var ingenting som tydet på at Russland kom til å endre mening i henhold til dilemmaet angående bruk eller trusler om maktbruk for å overvære situasjonen i Kosovo (Helgesen, 1999, s. 7). Referansen angående «*further action*» ga heller ikke i regi av de forestående resolusjonene noen legalt grunnlag for noen av medlemsstatene eller andre internasjonale organisasjoner om å sette i gang militære tiltak (Simma, 1999, s. 7). Likevel utløste dette en veldig dynamikk på NATO hold, som i denne sammenheng satte i gang et aktiveringsvarsel om at NATO-styrker stod i beredskap for en eventuell humanitær intervensjon (Helgesen, 1999, s. 8).

Uttalelser fra FNs Generalsekretær:

Allerede i juni 1998 uttalte FNs Generalsekretær Kofi Annan at NATO var avhengig av et mandat fra Sikkerhetsrådet dersom man skulle ty til militær intervensjon i Kosovo (Simma, 1999, s. 6). Denne tydelige nødvendigheten hadde imidlertid fått en annen tone utover høsten 1998. I en rapport av 3.oktober 1998 fremla FNs generalsekretær at jugoslaviske myndigheter langt fra hadde etterkommet kravene i resolusjon 1199. Mens det ved tidligere anledninger var klart at begge sider hadde begått grusomheter, var situasjonen nå at «*the great majority of such acts have been committed by security forces in Kosovo acting under the authority of the Federal Republic of Yugoslavia*» (Helgesen, 1999s, s. 8). Generalsekretæren appellerte nå til

at det internasjonale samfunn måtte treffe umiddelbare tiltak for å avverge en humanitær katastrofe.

Sammen med resolusjon 1199 forsterket denne rapporten ytterligere dynamikken omkring behovet for aktivering av en humanitær intervensjon i Kosovo på NATO hold (Helgesen, 1999, s. 8). Det var fra nå av tydelig at NATO i større grad tok over reguleringen av det internasjonale samfunns respons til den humanitære krisen i Kosovo (Simma, 1999, s. 7).

3.3. NATO i Kosovo

Uttalelse fra Det nordatlantiske råd 12. august 1998:

NATO hadde imidlertid allerede våren 1998 rettet oppmerksomhet mot urolighetene i Kosovo. Den 12. august 1998 uttrykte Det nordatlantiske råd følgende omkring deres planer om hvordan de ønsket å stille seg til disposisjon for den humanitære krisen; NATO ville tilby «*a full range of options to bring an end to violence and to create the conditions for negotiations. These include the use of ground and air power and in particular a full-range of options for the use of airpower alone. They assure that NATO can act swiftly and effectively should the need arise*». Oppfatningene var likevel innad i organisasjonen på dette tidspunkt at NATO ikke kunne gå til aksjon uten et FN-mandat (Helgesen, 1999, s. 7).

NATOs Generalsekretær 9. oktober 1998:

Som følge av de rådende omstendighetene etter Sikkerhetsrådets resolusjon 1199 og FNs generalsekretærs uttalelser i oktober 1998, var det klart at denne oppfatningen ble modifisert. NATO-kilder uttalte nå at det var en generell oppfatning blant NATO-landene at et nytt FN-mandat ikke var nødvendig for å gå til aksjon (Helgesen, 1999, s. 8). Den prinsipielle hjemmelen for en slik aksjon ble nå legitimert gjennom konseptet «humanitær intervensjon», knyttet så nært som mulig opp mot FN-pakten for å rettferdiggjøre en eventuell aksjons legitimitet (Simma, 1999, s. 7).

NATOs Generalsekretær Solana (3. oktober 1998) trekker blant annet frem «*the fact that another UNSC Resolution containing a clear enforcement action with regard to Kosovo cannot be expected in the foreseeable future*», sammenfattet med at det i tilknytning til den humanitære katastrofen ikke var foretatt noen «*concrete measures towards a peaceful solution of the crisis*», som «*legitimate grounds for the Alliance to threaten, and if necessary,*

to use force» i Kosovo. NATOs aktiveringsordre for trussel om bruk av militærmakt ble dermed gitt 13.oktober 1998 (Helgesen, 1999, s. 8).

Disse NATO-handlingene medvirket utvilsomt til at Jugoslavia den 15. og 16.oktober gikk med på en våpenhvile og tillot innsettelse observatørstyrker for å overvære våpenhvilen (Simma, 1999, s. 7). Jugoslavia forpliktet seg også i denne sammenheng til å respektere FN-resolusjonene 1160 og 1199, i tillegg til at det ble inngått en avtale om overvåking av luftrommet over Kosovo. Disse avtalene ble også anerkjent av Sikkerhetsrådet den 24.oktober 1998 i Resolusjon 1203.

NATO-møte 28.januar 1999:

Til tross for avtalene som ble gjort i oktober 1998, blusset den humanitære krisen i Kosovo likevel opp igjen ved begynnelsen av 1999. En rekke provokasjonshandlinger fra begge parter, sammenfattet med overdreven og uforholdsmessig bruk av makt fra den serbiske hæren og politi, skapte nye rabalder (NATO, 1999). Fornyede internasjonale forhandlinger omkring Kosovos fremtid var derfor ansett som nødvendige, og nye trusler om maktbruk ble fremlagt fra NATO-hold.

Etter et møte mellom NATO og FNs Generalsekretær Kofi Annan den 28.januar 1999, hadde Annan uttrykt følgende kommentar angående spørsmål omkring forutsetningene angående en humanitær intervensjon i Kosovo; *«normally a UN Security Council Resolution is required»* (Simma, 1999, s. 8). Samme dag ga NATOs Generalsekretær Solana en uttalelse på vegne av NATO hvor han bekreftet at NATO igjen sto klare for å anvende militærmakt dersom det ble nødvendig (NATO, 1999). Solana la deretter til; *«You have seen from the visit of the United Nations Secretary-General to NATO earlier today that the United Nations shares our determination and objectives»* (NATO, 1999).

Fra forhandlinger av fredsavtale til NATOs luftangrep 24.mars 1999:

De nye truslene kulminerte imidlertid som følge av partene i Kosovo-konflikten sammen med det internasjonale samfunn returnerte til forhandlingsbordet i Rambouillet nær Paris, fra 6 til 23.februar, etterfulgt av en andre runde fra 15. til 18. mars 1999 (NATO, 1999).

Forhandlingene skulle imidlertid resultere at det kun var den kosovoalbanske delegasjonen som undertegnet en fredsavtale (Helgesen, 1999, s. 8). Umiddelbart etterpå økte i tillegg serbiske militær- og politistyrker intensiteten på sine operasjoner mot de etniske

kosovoalbanerne i provinsen. Dette medførte til at titusener av mennesker ble ført på flukt fra disse aggressive styrkene (NATO, 1999).

Den 20.mars 1999 fløy den amerikanske ambassadøren Richard Holbrooke til Belgrad for et siste forsøk for å prøve å overtale den serbiske president Milosevic om å stoppe angrepene på kosovoalbanerne, før de forestående NATO luftangrepene ville settes i gang (NATO, 1999). Milosevic nektet imidlertid å etterkomme kravene, og den 24. mars 1999 innledet NATO sine luftangrep over Kosovo.

4.0. Metode

Jeg har altså valgt å benytte meg av en case for å kunne avgrense det empiriske arbeidet for denne kvalitative studien av de to folkerettslige grunnpremissene for reguleringen av det internasjonale samkvemmet. Dette er gjennomført ved å redegjøre for hva og hvem denne studien ekskluderer og inkluderer til å besvare min problemstilling. NATOs aksjon i Kosovo ble med andre ord valgt med utgangspunkt i å belyse hvilke betingelser som kan legitimere humanitære intervensjoner. Med utgangspunkt i at jeg i denne avhandlingen benytter meg av en case, er formålet imidlertid ikke å frembringe en generaliserbar teori om legitimeringen av humanitære intervensjoner i sin helhet. NATOs aksjon i Kosovo er som nevnt unik i sin karakter som følge av at NATO handlet uten et FN-mandat. Denne aksjonen kan derfor ikke gjenspeile legitimering av humanitære intervensjoner i sin helhet.

At man bruker en casestudie, er med andre ord i denne konteksten et svar på avgrensning av tema og ikke en redegjørelse for hvilke datagenererings- og analysevalg som skal besvare oppgavens mysterium (Tjora, 2017, s. 41). Det er på det rene at man i casestudier kan benytte seg av alle slags mulige former for kvalitativ og kvantitativ datagenerering (Tjora, 2017, s. 41). I denne caseoppgaven har jeg anvendt en hovedgruppe innenfor kvalitativ datagenerering, nemlig dokumentstudier. Bakgrunnen for dette valget forsvarer jeg gjennom at man ved å analysere ulike allerede eksisterende dokumenter som er produsert for andre formål enn forskning, kan skaffe seg de mest pålitelige analyseverktøyene om saksforholdet slik det utbygde seg i den spesifikke konteksten (Tjora, 2017, s. 182). Jeg benytter meg derfor av dokumenter som bakgrunnsdata i caseanalysen, ettersom disse kan gi meg et bedre tidsbilde og en sterkere historisk følsomhet over casen slik den utspilte seg frem til NATO satte i gang sine luftangrep den 24.mars 1999 (Tjora og Willis, 2006. s. 85).

Det eksisterer som nevnt et stort og mangfoldig utvalg av dokumentariske kilder som var knyttet opp mot Kosovo-aksjonen. Det første skrittet i forskningsprosessen ble derfor å benytte meg av et klassifiseringssystem som kunne være behjelpelig med å sortere hvilke kilder som var av størst nytteverdi for det spesifikke forskningsformålet. I denne sammenheng er det mest kjente skillet segmentert mellom primære, sekundære og tertiære dokumentkilder (Burnham et al., 2008, s. 187). Dette involverer bruk av en forenklet tidsskalakategorisering sammenfattet med kriteriet «tiltenkt målgruppe» av dokumentet. «Primære kilder» vil i denne sammenheng bestå av beviser som ble produsert som en del av den spesifikke konteksten og som kun var beregnet for intern og restriktiv sirkulasjon; «sekundære kilder» inneholder annet materiale som enten ble publisert under selve hendelsen eller kort tid etterpå, og var tilgjengelig for hele allmennheten; «tertiære kilder» består av materiale som er nedskrevet i ettertid for å rekonstruere hele casen og kan dermed klassifiseres for å ha et mer forskningsrelatert formål (Burnham et al. 2008, s. 187).

Med denne forståelsen for hvordan sorteringen av de dokumentariske kilder kan legges til grunn, ble målet for forskningen å forsøke å identifisere de dokumenter som var tilgjengelige for allmennheten frem mot og straks etter selve aksjonen. Dette begrunnes gjennom at formålet med dette forskningsarbeidet først og fremst er å konsultere med den verdiargumentasjonen som de to mellomstatlige aktører forsvarte overfor det internasjonale samfunn når det gjaldt vurderingene av spørsmål omkring adgang og nødvendighet av en humanitær intervensjon i Kosovo. Jeg vil derfor benytte meg av de sekundære kildene som analyseverktøy for denne caseanalysen, men disse vil støttes opp mot noen retrospektive rekonstruksjoner av aksjonen som ble produsert under og kort tid etter luftangrepene var en realitet den 24.mars 1999.

Med bakgrunn i at jeg også stiller meg bak et sosialkonstruktivistisk forskningsparadigme (Moses & Knutsen, 2019, s. 168), er det imidlertid klart at det vil eksistere forskjellige virkelighetsanskuelser når det kommer til analyseringen av dokumentene jeg legger til grunn. Av denne årsak, velger jeg derfor å stille meg bak tre mulige forklaringsperspektiver på NATOs legitimasjon av behovet for en humanitær intervensjon i Kosovo. Disse tre perspektivene vil derfor danne utgangspunktet for analysen av problemstillingen i denne avhandlingen. Etter en nærmere gjennomgang av disse tre perspektivenes oppfattelse av NATOs aksjon i Kosovo, vil jeg avslutte denne avhandlingen med å konkludere hvilket perspektiv som gir den mest pålitelige forklaringen på hvorfor NATO anså seg berettigede til å handle utenfor sin jurisdiksjon.

5.0. Analyse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen 1999

At konflikten omkring Kosovo-provinsen eskalerte til en humanitær katastrofe, bestrides det ikke om. Heller ikke det faktum at det forelå humanitære hensyn som innebar nødvendighet av internasjonal innblanding i provinsen (Henkin, 1999, s. 826). Det kontroversielle har med andre ord vært hvorvidt NATO opptrådte legitimt i henhold til bruk av militærmakt uten en klarering fra FN og Sikkerhetsrådet. Det var allerede klart våren 1998 at NATO-delegasjonen hadde rettet sin oppmerksomhet ovenfor urolighetene i Kosovo. Men det var imidlertid først utover høsten 1998 at organisasjonen begynte å vurdere sin legitimitet for militærmaktbruk i en annen retning enn hva tidligere tiders praksis hadde tillat. Hvordan tolker de tre følgende teoretiske tilnærmingene utviklingen av en slik antitetisk fortolkning av legitim maktbruk innenfor en annen stats indre anliggender?

5.1. En liberal internasjonalistisk forståelse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen

En umiddelbar oppfatning omkring en liberal tilnærming til internasjonal lov og orden, tilsier at respekten for individenes frihet bør settes høyere enn respekten for statsgrensene. Det er som nevnt en oppfatning om at liberale stater står til ansvar for å intervenere i andre stater når de fundamentale liberalistiske verdier blir krenket (Doyle, 1986, s. 1151-1169). De liberale aktører vil med andre ord rettferdiggjøre en slik folkerettsstridig aksjon med bakgrunn i at promotering av frihet etter deres oppfatning vil resultere i fred. Det er derfor nærliggende å påstå at en internasjonal orden kun er oppnåelig gjennom spredning av de liberale verdier. Imidlertid er det vanskelig å betegne en slik promotering for ikke å ha en slags imperialistisk fortoning, som mange liberalister anser som årsak for krig og konflikter (Dunne, 2011, s. 102).

Det er heller ikke tvilsomt at den liberale wilsonianismen stiller seg positivt til internasjonale organisasjoner som FN og NATO, som aktører for regulering og samarbeid i det internasjonale anarkiske systemet (Dunne, 2011, s. 105). Med hensyn til FN som internasjonal organisasjon, er det også på det rene at dette institusjonelle mellomstatlige samarbeidet er en videreføring av Wilsons Folkeforbund fra mellomkrigstiden (Kissinger, 2015, s. 257). Imidlertid er Sikkerhetsrådet realpolitiske sammensetning og prosessuelle virksomhet, noe som strider mot liberalismen grunnleggende oppfatning omkring statenes likhet og demokratisk myndighetsutøvelse. I denne forbindelse tegner NATO som en konsensus-orientert organisasjon, et bedre bilde av liberalismens krav til demokratisk myndighetsutøvelse. Derimot er det på det rene at FN som organisasjon representerer tilsvarende alle verdens stater, mens

NATO først og fremst er en vestlig forsvarsallianse. Dette tilsier derimot at NATO som organisasjon ikke representerer det demokratiske vilkåret omkring representativ myndighetsutøvelse.

Det bestrides imidlertid ikke at NATO er en organisasjon som består av vestlige liberalistiske stater (Ruud & Ulfstein, 2011, s. 227). FN består på den andre siden også av ikke-liberalistiske stater. Det er av denne grunn trusler mot kollektiv sikkerhet av internasjonal fred og orden fortolkes ulikt i forskjellige kontekster innenfor FN, mens disse retningslinjene er klargjort forut for de allianseforpliktelsene NATO påtar seg (Kissinger, 2015, s. 264). I tråd med at NATO proklamerer for at de opererer under banneret for «kollektiv sikkerhet» for å styrke «*the balance of principles*» til forskjell fra «*the balance of power*» (Kissinger, 2015, s. 265), er det derfor nærliggende å påstå at organisasjonen opererer nettopp for bevaring og spredningen av de liberalistiske verdier i det internasjonale anarkiet. At NATO valgte å intervensere med hensyn av de omfattende bruddene på menneskerettighetene, samsvarer også med wilsonianismens syn på internasjonal politikk i form av interaksjoner mellom individer, til forskjell fra territoriale stater (Knutsen, 2016, s. 256).

I Kosovo var det på det rene at de grunnleggende liberalistiske krav til individenes frihet og likhet ble alvorlig krenket gjennom serbernes etniske rensning av kosovoalbanere i provinsen. Videre er det klart at de serbiske myndigheters holdninger og handlinger ovenfor provinsen, langt fra representerer det liberale kravet om demokratisk myndighetsutøvelse. Det er heller ikke vanskelig å argumentere for at serbernes forsøk på gjenvinning av kontroll over provinsen, ikke fortonte å inneha maktimperialistiske intensjoner i seg. En liberal internasjonalistisk forståelse av NATOs aksjon i Kosovo våren 1999, vil derfor legitimeres av hensyn til forsvaret av kosovoalbanernes frihet mot serbernes autoritære myndighetsutøvelse. Dette gjenspeiles også i NATOs Generalsekretærs Javier Solanas forsvarstale til det internasjonale samfunn dagen etter luftangrepene startet: «(...) *Our actions are directed against the repressive policies of the Yugoslav government, which is refusing to respect civilized norms of behaviour in this Europe at the end of the 20th century*».

5.2. En moralsk kosmopolitisk forståelse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen

En moralsk kosmopolitisk forståelse av NATOs aksjon i Kosovo, vil bekjentgjøre at NATO intervenserte med grunnlag i et moralsk universelt ansvar ovenfor sivilbefolkningen i Kosovo-provinsen. De humanitære hensyn talte sterkt for at det var moralsk forsvarlig med internasjonal

innblanding i Kosovo-provinsen. Det er likevel påtagende med utgangspunkt i moralske betraktninger, at slike obligasjoner blir fremtvunget med militær maktmidler. Foreligger det ikke et også et paradoks mellom humanitære hensyn og militær maktmidler for fremtvingelse av etterlevelsen av disse?

Krisch (2002, s. 335) innvender at respekten for statenes suverenitet ikke nødvendigvis mangler like stor moralsk forankring i rettferdighet som en umiddelbar idealistisk oppfatning tilsier, og legger til at internasjonal fred kan være av større betydning for individer enn beskyttelse av menneskerettigheter under alle omstendigheter. Dette er også noe som gjenspeiles i hvordan historien har vist at overholdelsen omkring de westfalske prinsipper har sørget for internasjonal fred og orden. Med andre ord tilsier dette at humanitære intervensjoner ikke bare er det eneste moralske alternativet til en vilkårlig, urettferdig internasjonal orden. Krisch (2002, s. 335) hevder at etablering av et institusjonelt system for å bevare internasjonal fred, oppveier behovet for en rett til humanitær intervensjon selv på moralsk grunn. Å påstå at FN-systemets rolle og funksjon i overværelsen av den humanitære katastrofen i Kosovo dermed var å betegne som umoralsk, kan derfor bestrides i lys av dette. Det er derimot mer nærliggende å betegne NATOs overtredelse av folkerettslig jurisdiksjon i denne forbindelse for å være umoralsk.

Det er heller ikke mulig å neglisjere det faktum at hva som ligger i konseptet moralitet, ikke er av statisk oppfatning i det internasjonale samfunn. Dette ble tydelig under Sikkerhetsrådets konsultasjoner i henhold til respons til den humanitære krisen i Kosovo, gjennom den russiske og kinesiske vetomaktenes blokade mot muligheten til noen form for bruk av militære maktmidler for løsning av konflikten (Helgesen, 1999, s. 7). Det er også på det rene at militære maktmidler vanskelig vil kunne sammenfatte en universell oppfatning omkring hva som ligger i konseptet moralitet. I en slik sammenheng er FN som verdensorganisasjon best beredt som en internasjonal arena for diskusjoner av hva verdenssamfunnet oppfatter som de mest omgjengelige moralske kjøreregler for reguleringen av det internasjonale anarkiet.

5.3. En realpolitisk forståelse av NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen

At det foreligger idealistiske forklaringer på NATOs legitimering av Kosovo-aksjonen, har gjennom denne avhandlingen vært tydelig. En realpolitisk fortolkning av aksjonen, vil imidlertid påstå at disse er kamouflert bak de reelle statlige interessene, nemlig makt (Matlary, 2001, s. 22). Det er på det rene at Kosovo-aksjonen forløp seg like etter det internasjonale samfunn stod ovenfor det som betegnes som USAs unipolare øyeblikk (Fukuyama, 1992).

Amerikanernes maktkapasiteter tilsa derfor at NATO kunne handle uten at FN ga organisasjonen mandat til dette, ettersom ingen annen stat eller allianse var mektig nok til å velte den amerikanske unipolare dominansen. Med andre ord kan man ikke fornekte faktum om at den internasjonale maktbalansen legitimerte aksjonen.

Det er også vanskelig å komme fra at de prinsipielle formålene om å velte det autoritære serbiske regime, ikke hadde maktintensjonelle forklaringer i seg. At en humanitær intervensjon blir legitimert med bakgrunn i brudd på de liberale verdier, minner på mange måter om at aksjonen har en imperialistisk fortoning. Dette henger også med den realpolitiske oppfatningen om at en hegemon vil fortsette å influere og dominere over andre stater, som følge av at det internasjonale anarkiets normaltilstand alltid vil være konfliktutsatt (Morgenthau, 1948). Amerikanernes spredning av liberalismen kan derfor karakteriseres som en måte de forsøkte å influere og dominere over andre stater, med formål om å beholde maktbalansen i amerikansk favør. At konflikt er normaltilstanden i det internasjonale anarkiet, gjenspeiles også ved at Russland og Kina i sine holdninger la ned veto omkring bruk av militære virkemidler i Kosovo. Denne unike stillingen vetomaktene har i Sikkerhetsrådet, var med andre ord på dette tidspunktet den eneste muligheten disse stormaktene hadde til å påvirke den utenrikspolitiske maktkamp.

At de resterende allierte stater i NATO kun hadde idealistiske intensjoner når de i konsensus kom til enighet om at humanitær intervensjon var nødvendig, er heller tvilsomt. Med forbehold om at man må forstå NATO som organisasjon forankret i Vestens forsvar av Vest-Europa mot kommunistiske øst, er det vanskelig å fornekte at de statlige interesser i dette alliansesamarbeidet ikke har maktinteresser som sin grunnleggende motivasjon til å forplikte seg til dette alliansesamarbeidet. Sett fra et realpolitisk perspektiv har derfor de resterende medlemsstatene ansett de statlige interesser for best ivaretatt av den amerikanske hegemonen gjennom forsvarssamarbeidet i NATO (Morgenthau, 1948).

Waltz (1979) teori om at den ubalanserte kapasitetsfordelingen mellom stater skaper et makthierarki i det internasjonale systemet, tilsier at de internasjonale spilleregler må forstås med bakgrunn i maktstrukturene i det internasjonale anarkiet. Det er derfor ingen hemmelighet at de vestlige statlige interesser ble best ivaretatt gjennom forsvarssamarbeidet i NATO, med bakgrunn i at den internasjonale ordenen i konteksten av Kosovo-aksjonen må forstås i lys av den amerikanske unipolariteten. Grunnen til at NATO med USA i spissen, derfor kunne anse

seg legitimert i konteksten av Kosovo-aksjonen til å trå utenfor sin jurisdiksjon, må derfor forklares gjennom den strukturelle maktbalansen. Med utgangspunkt i amerikanernes unipolaritet, forelå det ikke sterke nok strukturelle begrensninger som kunne tilsi at aksjonen ikke kunne legitimeres. NATOs strukturelle maktkapasiteter var med andre ord større og sterkere enn FN og Sikkerhetsrådets, og for øvrig resten av det internasjonale samfunn.

6. Konklusjon

Denne avhandlingen har hatt til formål å analysere paradokset mellom det folkerettslige jus cogens prinsippet om suverene stater, og den universelle forpliktelsen om å respektere de fundamentale menneskerettighetene som et folkerettslig erga omnes prinsipp. NATOs aksjon i Kosovo ble valgt som case, med bakgrunn i at denne aksjonen gjennom FN og NATOs fragmenterende vurderinger av disse to prinsippene, kunne sette dette paradokset på spissen. Gjennom tre teoretiske perspektivers holdninger til dette dilemmaet, har oppgaven forsøkt å identifisere hvilken teoretisk forklaring som best kan fange opp hvordan NATO kunne være legitimert til å vurdere at respekten for menneskerettighetene kunne vektlegges tyngst under konflikten i Kosovo-provinsen.

En liberal internasjonalistisk forståelse av oppgavens problemstilling, vil legitimere dette gjennom at NATO sto til ansvar for å intervenere ovenfor det udemokratiske regime i Serbia, for å bevare Kosovos sivilbefolkningens krav til frihet. En moralsk kosmopolitisk forståelse vil legitimere NATOs aksjon gjennom at menneskerettighetene anses for å være av større moralsk betydning enn de suverene statsgrenser. En realpolitisk forståelse av Kosovo-aksjonen vil imidlertid fornekte at disse forståelsene er forankret i noen andre interesser enn makt. For hvordan kan legitimeringen av spredning av de liberalistiske verdier være mulig uten at de framtvinges med maktmidler? Og hvordan kan man opptre som et moralsk verdenssamfunn når definisjonene av hva dette begrepet innebærer, ikke er til gjenstand for en universell forståelse? Er det ikke mer nærliggende å tro at hva som oppfattes som mest moralsk i et anarkisk system, også vil påvirkes av de ideologiske maktstrukturer på den internasjonale arenaen?

Avhandlingen har også trukket frem det faktum at menneskerettighetene som en moralsk forpliktelse, først og fremst har vokst frem som en universell forpliktelse som følge av liberalismens ideologiske seier under den kalde krigen kamp mellom det liberalistiske vest og kommunistiske øst. Med andre ord har dette folkerettslige prinsippet vokst frem i lys av Vestens

maktkamp om ideologisk herredømme, og må forstås i lys av amerikansk unipolaritet på det internasjonale spillebrettet.

Jeg konkluderer derfor med at den realpolitiske forståelsen omkring de statlige interesser derfor på en mest pålitelig måte klarer å forklare kompleksiteten av årsakene til at NATO kunne operere i Kosovo utenfor sin jurisdiksjon. Verken den liberale eller kosmopolitiske tradisjonen kan fullt ut legitimere aksjonen uten å kunne forsvare disse fra de maktrelle statlige interesser.

7.0. Litteraturliste

Beitz, C. (2009). *The idea of human rights*. Oxford: Oxford University Press.

Burnham, P., Lutz, K. G., Grant, Wyn & Lavton-Henry, Zig (2008). *Research Methods in Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Dahl, Robert. (1971). *Polyarchy. Participation and opposition*. New Haven: Yale University Press.

De forente nasjoner (u.å.). Hentet 24. mars 2020 fra: <https://www.un.org/en/sections/about-un/overview/index.html>

Doyle, M. (1986). Liberalism and World Politics. I *The American Political Science Review*, 80 (4), s. 1151-1169. Hentet 11. mai 2020 fra: doi:10.2307/1960861

Dunne, Tim (2011). Liberalism. I Smith, Steve, Bayliss, John & Owens, Patricia (Red.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (5. utgave), s. 102-112. Oxford: Oxford University Press.

Fermann, Gunnar & Hermansson, Håkon. (2014). Myndighetenes legitimering av norsk deltagelse i NATO-operasjoner i Bosnia, Kosovo og Afghanistan. I Gunnar Fermann (Red.) *Utenrikspolitikk og norsk krisehåndtering* s. 335-351. Oslo: Cappelen Damm

Fleischer, Carl August. (2005). *Folkerett* (8.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

FN-pakten (24.oktober 1945). I Buflod, M., Sannes, K. A. & Aasebø, K. (Red.) *Folkerettslig tekstsamling 1883-2007*. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.

Hague, Rod. Harrop, Martin & McCormick, John. (2016). *Comparative Government and Politics* (10. utgave). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Helgesen, Vidar. (1999). Kosovo og Folkeretten. I *IFS (Institutt for Forsvarsstudier)*, Info 4/1999. Hentet 24 mars 2020 fra: <https://forsvaret.no/ifs/IFS-Info-41999-Kosovo-og-folkeretten>
- Henkin, L. (1999). Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention. I *American Journal of International Law*, 93 (4), s. 824-828. Hentet 26. Mars 2020 fra: <https://doi.org/10.2307/2555346>
- Heywood, Andrew. (2017). *Political Ideologies – An Introduction* (6. utgave). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hoffman, S. (1995). The Crisis of Liberal Internationalism. I *Foreign Policy* (98), s. 159-177. Hentet 11 mai. 2020 fra: doi:10.2307/1148964
- Gilpin, Robert. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kant, Immanuel (1991 (1795)). Perpetual Peace. I Hans Reiss (red.) *Kant: Political Writings*, s. 93-130. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keohane, R. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. Hentet 1. mai 2020 fra: doi:10.2307/j.cttsq9s
- Kissinger, Henry. (2015). *World Order*. New York: Penguin Random House.
- Knutsen, Thorbjørn L. (2016). *A History of International Relations Theory* (3. utgave). Manchester: Manchester University Press.
- Krieg, A. (2013). *Motivations for humanitarian intervention - Theoretical and Empirical Considerations*. London: Springer, Dordrecht.

- Krisch, N. (2002). Review Essay Legality, Morality and the Dilemma of Humanitarian Intervention after Kosovo. I *European Journal of International Law* Vol. 13 No. 1, s. 323-335. Hentet 24.mars 2020 fra: <https://doi.org/10.1093/ejil/13.1.323>
- Malanczuk, P. (1997). *Akehurst's Modern Introduction to International Law* (7. utgave). Storbritannia: Routledge
- Matlary, Janne Haaland. (2001). Utenrikspolitikk mellom realpolitikk og idealpolitikk: Må vi velge?. I Baldersheim, Hagtvedt og Heidar (red): *Statsvitenskaplige utsyn. Politiske tema og tenkemåter i en oppbruddstid*, s, 22-30. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Milner, H. (1991). The Assumption of Anarchy in International Relations Theory: A Critique. I *Review of International Studies*, 17(1), s. 67-85. Hentet 1.mai 202 fra: www.jstor.org/stable/20097244
- Morgenthau, Hans J. (1948). *Politics among Nations*. New York: Alfred A. Knopf
- Moses, Jonathon W. & Knutsen, Thorbjørn L. (2019). *Ways of Knowing. Competing Methodologies in Social and Political Research* (3. utgave). London: Red Globe Press.
- NATO (u.å.). Hentet 24. mars 2020 fra: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>
- NATO (15. juni 1999), *NATOs role in relation to the conflict in Kosovo*. Hentet 1. mai 2020 fra: <https://www.nato.int/kosovo/history.htm>
- O`Connell, M. (2000). The UN, NATO, and International Law after Kosovo. I *Human Rights Quarterly*, 22(1), s. 57-89. Hentet 24.mars 2020 fra: www.jstor.org/stable/4489267
- Opsahl, Torkel. (1995). Atomspørsmålet – folkerettens oppgave?. I *Statsmakt og menneskerett*, bind 2. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Phelps, M. L. (2014). Doppelgangers of the State: Private Security and Transferable Legitimacy. I *Politics & Policy*, 42 (6), s. 824-849.

- Pollard, Michael. 1994. *De Forente Nasjoner*. Oversatt av Tom Thorsteinsen. Eiksmarka: Libretto forlag. Hentet 22.april 2020 fra: <https://www.nb.no>
- Ruud, Morten & Ulfstein, Geir. (2011). *Innføring i Folkerett* (4.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sikkerhetsrådets Resolusjon 1160, *The letters from the United Kingdom (S/1998/223) and the United States (S/1998/272)*. S/RES/1160 (31. mars 1998). Hentet 1. mai 2020 fra: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1160>
- Sikkerhetsrådets Resolusjon 1199, *The situation in Kosovo (FRY)*. S/RES/1199 (23. september 1998). Hentet 1. mai 2020 fra: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199>
- Sikkerhetsrådets Resolusjon 1203, *The situation in Kosovo*. S/RES/1203 (24.oktober 1998). Hentet 1. mai 2020 fra <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1203>
- Simma, Bruno. (1999). NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects. I *European Journal of international law* 10.1, s. 1-22. Hentet 27. mars 2020 fra: <http://www.ejil.org/pdfs/10/1/567.pdf>
- Solana, Javier. (1. februar 1999). *NATO: A Strategy for the 21st Century*. Hentet 1.mai 2020 fra: <https://www.nato.int/docu/speech/1999/s990201a.htm>
- Solana, Javier (25. mars 1999). *Press Conference*. Hentet 1.mai 2020 fra: <https://www.nato.int/kosovo/press/p990325a.htm>
- Tjora, Aksel. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjora, A & Willis, E. (2006). *På sosiologisk spor*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Wallace, Rebecca M.M. (1997). *International Law* (3. utgave). London: Sweet & Maxwell.

Walt, Stephen M. (1998). International Relations: One World, Many Theories. I *Foreign Policy*, (110), s. 29-46: Hentet 22. april 2020 fra: doi:10.2307/1149275

Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill Education.

Weber, Max. (2000). *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal

Weiss, T.G. (2007). *Humanitarian Intervention: Ideas in Action*. Cambridge: Polity Press.

